

વર્ષ-૧૪, અંક-૦૪, સંવત ૨૦૭૪ વૈશાખ સુદ-૧૨,
પ્રસિધ્ધ તા. ૨૭-૦૪-૨૦૧૮, શુક્રવાર
છુટક નકલ રૂ. ૬-૦૦, વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭૦-૦૦

Chetavni (GUJ) RNI No. GUJ GUJ / 2005 / 16095
Postal Regd. No. GAMC-1507/2018-2020 Valid up 31-Dec-2020
Posted at Ah'd PSO On 27th of Every Month
Licence to post without Prepayment No.
PMG/HQ/012/2018-20 Valid upto 31-12-2020

જ્ય પરમાત્મા

બોધે સમર્થઃ શ્રુતિપારગામી
યો બ્રહ્માનિષ્ઠાત્રપદપ્રકાશી ।
ક્ષમાબ્ધિરેષો નતદીનબન્ધુઃ
તં વલ્લભવ્યાસમ હો નમામઃ ॥....૬૦

જેઓ બોધ આપવામાં સમર્થ છે, શાસ્ત્રમાં પારંગત છે, બ્રહ્માનિષ્ઠોના અગ્રસર એવા પદનો પ્રકાશ કરનારા છે, ક્ષમાના સાગર એ નમ્ર એવા દીન પુરુષોના નાથ છે, તે (સદ્ગુરુ) વલ્લભ વ્યાસને અમો પ્રણામ કરીએ છીએ.

સમસ્તાઃ કામના યેન સ્વીયાશ્ચ નિખિલાઃ કલા ।
સદ્ગુરાવર્પિતાસ્તસ્મૈ રમૂજિલાલ મે નતિઃ ॥....૨૧

જેમણે સમસ્ત ઈચ્છાઓ અને પોતાની સમસ્ત કળાઓ સદ્ગુરુ (વલ્લભ) ને સમર્પી છે તે (ગુરુદેવ) રમુજીલાલને મારાં પ્રણામ હો.

(ગતાંગથી ચાલુ...)

આ પછી સેવકે આવી ભોજનનો સમય થયો હોઈ ભોજન તૈયાર હોવાનું કહ્યું. ત્યારે જનકે યાજ્ઞવલ્ક્યને ભોજન લીધા બાદ પધારવા વિનંતી કરી. ત્યારે યાજ્ઞવલ્ક્યે કહ્યું :- તેં જેવું મને તારા આત્માનું દાન કર્યું, તેવું મેં તને બ્રહ્મનિષ્ઠાનું દાન કર્યું છે, તેથી તારા ઘરનું ભોજન મારે માટે અગ્રાહ્ય છે. આ પછી આશીર્વાદ આપી યાજ્ઞવલ્ક્ય વિદાય થઈ ગયા.

જ્યાં આવા સાચા ગુરુ-શિષ્ય હોય, જ્યાં આવા સેવાના મર્મ સમજનારા હોય અને કોનાથી શું અપાય અને શું ન અપાય તથા શું લેવાય અને શું ન લેવાય તથા ક્યારે શું અપાય, એના ભેદાભેદ સમજનારા હોય ત્યાં જ બ્રહ્મરસની લહાણી કરનારા ગુરુ-શિષ્યો શોભી શકે, તે સિવાય અન્ય માર્ગે ચઢેલા સ્વધર્મનો મર્મ ક્યાંથી સમજે?

સમયના વહન સાથે યાજ્ઞવલ્ક્ય અને ભૃગુ જેવા ધનસંપત્તિને અને સંપત્તિવાનને પોતાનાથી દૂર રાખનારા અને લક્ષ્મી તથા લક્ષ્મીપતિને લાત મારનાર બ્રાહ્મણો અને ઉપદેશકો આજે ક્યાં રહ્યાં છે ? જે વિપ્રો આવા મહાન હતા તેના સંતાનો આ સમયમાં સાચા બ્રાહ્મણ તરીકે જીવી શકતા નથી. એટલુંજ નહિ પણ આજે ગમે તે બહાને લક્ષ્મી લૂંટવા ફાંફાં મરાય છે, એ પણ સમયની અજબ વિચિત્રતા છે.

૦૦૦૦૦

પપ

શિષ્ય :- બુદ્ધિયોગનો અર્થ શું થાય છે, તે જણાવો.

ગુરુદેવ :- સંસાર અને માયા પ્રત્યે વૈરાગ્ય રાખી આત્મિક કર્મનું બુદ્ધિયોગથી ઉપાસન કરવું જોઈએ, કેમકે :-

યદા સંહરતે ચાયં કૂર્મોડકુગાનીવ સર્વશઃ ।
ઈન્દ્રિયાણીન્દ્રિયાર્થેભ્યસ્તસ્ય પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠિતા ॥
વિષયા વિનિવર્તન્તે નિરાહારસ્ય દેહિનઃ ।
રસવર્જં રસોડપ્યસ્ય પરં દ્રષ્ટ્વા નિવર્તતે ॥

यततो ह्यापि कौन्तेय पुरुष्य विपश्चितः ।

इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥

(ભગવદ્ગીતા, અધ્યાય ૨, શ્લોક ૫૮, ૫૯ ને ૬૦)

જેમકાયબો સર્વ તરફથી પોતાના અંગને સમેટી લે છે, તેમ જે યોગી સર્વ ઈન્દ્રિયોના વિષયોને સમેટી લે છે તેને બુદ્ધિયોગ વાળો જાણવો. અર્થાત્ યોગમાર્ગે ઊતરેલા અને યોગમાર્ગે ચઢવાની આકાંક્ષાવાળા દરેક મનુષ્યોએ પોતાની ઈન્દ્રિયો ઉપરનો કાબૂ અવશ્ય મેળવવો જોઈએ. કેમકે જ્યાં સુધી પોતાની ઈન્દ્રિયો પોતાના કબજામાં નથી અને વિષયો તરફ દોડી જાય છે ત્યાં સુધી અંતરાત્માની વૃત્તિઓ આત્મિક કર્મમાં કોઈપણ રીતે આગળ વધી શકતી નથી, કેમકે આત્મિક કર્મ કરતી વખતે વિષયો તરફ વૃત્તિઓ જવાથી થોડું ઘણું જે કંઈ આત્મબળ હોય છે તે પણ ઓછું થતું જાય છે. માટે જ્યારે જ્યારે ઈન્દ્રિયો વિષયો તરફ દોડે તે વખતે મનોવેગને તાત્કાલિક અટકાવવો અને વિષયો ઉપર તેમના દોષનો વિચાર કરી અરુચિ લાવવી. શાથી કે જ્યાં સુધી વિષયો તરફ તિરસ્કાર છૂટતો નથી ત્યાં સુધી આત્મા વિષયવાસનાઓનો ગુલામરહે છે અને પરતંત્ર દશામાં તે જે કંઈ આત્મિક કર્મ કરે છે, તે કરેલું સત્કર્મ રહસ્ય વિનાનું હોય છે.

માટે વિષયવાસનાઓના બંધનમાંથી છૂટવા માટે મનોબળ કેળવ્યા સિવાય આત્મબળ પ્રદીપ્ત થતું નથી. સંસારમાં નિરાહારી (ઉપવાસી) અથવા રોગીના વિષયો મુક્ત થયેલા દેખાય છે, પરંતુ તેની વૃત્તિઓ વિષયોમાંજ હોય છે, જ્યારે બુદ્ધિયોગવાળાની વૃત્તિ પરમાત્માને અનુભવીને અલૌકિક આનંદમય હોય છે. આ બન્નેમાં ફેર એટલોજ છે કે નિરાહારી અથવા રોગીની ઈન્દ્રિયો શારીરિક દુઃખોને લીધે શિથિલ (નિર્બળ) થવાથી વિષયભોગ ભોગવવા અશક્તિમાન હોવાથી તેનાથી વિષયોની આકાંક્ષા પાર પાડી શકાતી નથી, તેથી તે વિષયો ઉપર કાબૂવાળો છે એમકદાપિ માનવાનું નથી અને જેની ઈન્દ્રિયો નિરાહાર અથવા રોગને લીધે શિથિલ થયેલી નથી અને વિષયભોગ માટે શક્તિમાન હોવા છતાં જે વિષયાકાંક્ષા ન રાખતાં માયાવી વૃત્તિઓ ત્યાગી પરમાત્મા સાથેજ વૃત્તિ છોડી દે છે તેને “બુદ્ધિયોગવાળો” જાણવો. સામાન્ય યોગમાર્ગ પર ચઢેલા મનુષ્યો કે જેમણે પરમાત્માનો કાંઈપણ

અનુભવ કરેલો હોતો નથી, તેવા મનુષ્યના મનને ઈંદ્રિયો બલાત્કારે વિષયોમાં ખેંચી જાય છે. માટે,

તસ્માદસક્તઃ સતતં કાર્ય કર્મ સમાચર ।
અસક્તો હ્યાચરન્કર્મ પરમાપ્નોતિ પુરુષ ॥

(અધ્યાય ૩, શ્લોક ૧૯, ભગવદ્ગીતા)

માયિક ફળની ઈચ્છા રાખ્યા વિના, હે અર્જુન ! તું દૈહિક કર્મનું કર્તવ્ય સદા કર. શાથી કે જે મનુષ્યો માયિક ફળની ઈચ્છા રાખ્યા વિના સત્કર્મ કરે છે તેઓ મોક્ષને પામે છે. અર્થાત્ મનુષ્યમાત્રની ફરજ એ છે કે :- દેવદર્શન, યાત્રા, અપવાસ, યોગ, ધ્યાન વિગેરે સત્કર્મ કરવામાં પ્રભુની પાસે સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર, લક્ષ્મી વિગેરેનું કાંઈપણ સુખ માગવું અથવા તેની આકાંક્ષા રાખીને કર્મ કરવા, તે અંતે સુખને બદલે દુઃખને આમંત્રવા બરાબર છે. માટે નિષ્કામબુદ્ધિથી એટલે કે લૌકિક લાભ લેવાની આકાંક્ષા વિના પરમાત્મ ભક્તિ કરવી કે જેથી સર્વ સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

૫૬

શિષ્ય :- બુદ્ધિ વિષય પર પ્રકાશ પાડો તો સારું.

ગુરુદેવ :- યુધિષ્ઠિરે ભિષ્મપિતાને પ્રશ્ન કર્યાથી મહાત્મારતના “મોક્ષધર્મ પર્વ” માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે :- અધ્યાત્મતત્ત્વ અત્યંત કલ્યાણકારક અને સુખદાયક છે. સૃષ્ટિના સંચાલન અને પ્રલયની સાથે તે સંબંધ ધરાવનારું છે અને અધ્યાત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન મેળવીને જીવાત્મા પુરુષમાંથી પુરુષાર્થી, પુરુષોત્તમ અને અંતે સર્વોત્તમ થઈ શકે છે, તથા પરમસુખને સંપાદન કરે છે. તે અધ્યાત્મતત્ત્વ સર્વ જીવોનું હિત કરનારું તેમજ કોઈનું પણ અહિત ન કરનારું છે. તેનું જ્ઞાન મેળવવાથી મનુષ્યને સર્વ પ્રકારના શ્રેષ્ઠ ફળોનો લાભ થાય છે અને અધ્યાત્મતત્ત્વ ના આધારેજ સર્વ વિશ્વ ચાલી રહ્યું છે. વિશ્વ તેનો દેહ છે અને અધ્યાત્મતત્ત્વ યાને આત્મચૈતન્ય તેનું હૃદય યાને ધબકારા છે. જળ, તેજ, પૃથ્વી, વાયુ, આકાશ અને પંચમહાભૂતો તથા સર્વ જીવાત્માઓનું તે ઉત્પત્તિ અને લયનું મૂળસ્થાન છે. જેમ મહાસાગરનાતરંગો મહાસાગરમાંથી ઉત્પન્ન થઈ એક પછી એક મહાસાગરમાંજ લય પામે છે, તેમ પંચમહાભૂતો અન્ય પંચમહાભૂતોમાંથી ઉત્પન્ન થઈને પાછા તેમાંજ લય પામે છે. જેમ કાચબો પોતાના અંગોને પસારીને પુનઃ સંકોચી લે છે તેમ

ભૂતાત્મા પોતાના અંગભૂત પ્રત્યેક પ્રાણીઓને ઉત્પન્ન કરીને પુનઃ પોતાનામાં લય પમાડી દે છે. ભૂતસૃષ્ટિ ઈશ્વરે પ્રત્યેક પ્રાણીમાં પંચમહાભૂતોનેજ સ્થાપિત કર્યા છે. પરંતુ દેહાભિમાની જીવાત્મા અજ્ઞાનથી તેઓની વિષમતા, વિલક્ષણતા અને ભિન્નતાને જાણી શકતો નથી. શબ્દ, સ્વપ્નેન્દ્રિય અને શરીરના પોલાણનો ભાગ એ ત્રણ આકાશમાંથી તથા સ્પર્શ, ચેષ્ટા અને ત્વચા એ ત્રણ વાયુમાંથી તથા રૂપ, ચક્ષુ અને જઠરાગ્નિ એ ત્રણ તેજમાંથી રસ, રુધિર અને જિહ્વા એ ત્રણ જળમાંથી અને ગંધ, ધ્રાણેન્દ્રિય તથા શરીર પૃથ્વીમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે. જેમનો સમાવેશ પંચમહાભૂતોમાં થાય છે તેવી પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય અને મન જ્ઞાનના દ્વારરૂપ છે. બુદ્ધિ નિશ્ચયાત્મિકા છે અને ક્ષેત્રરૂપી દેહમાં રહેલો ક્ષેત્રજ્ઞ (જ્ઞાની) જીવ સાક્ષીરૂપે છે. પંચેન્દ્રિયો વિષયોને ગ્રહણ કરે છે. મન તત્ સંબંધી સંશય કરે છે, બુદ્ધિ તેઓનો નિશ્ચય કરે છે અને ક્ષેત્રજ્ઞ જીવ તો કેવળ સાક્ષીની પેઠે અલિપ્ત રહે છે. કેમકે જે મન, બુદ્ધિ અને ઈન્દ્રિયોનો તાબેદાર નથી અને તેમની ઈચ્છા મુજબ જે વર્તતો નથી તે આત્મા કેવળ દૃષ્ટા હોઈ અબાધ્ય છે. નીચે પગના બન્ને તળિયાથી આરંભીને છેક મસ્તક પર્યંત શરીરના સર્વ ભાગને જોઈ રહેલ સાક્ષીભૂત આત્મા વડે આ સર્વ જગત વ્યાપ્ત છે. શરીરમાં રહેલ ઈન્દ્રિયોને, મનને તથા બુદ્ધિને સર્વ પુરૂષોએ જાણવી જોઈએ, કેમકે તે સત્ત્વ, રજ અને તમએ ત્રણે ગુણોનો આશ્રય કરીને રહેલી છે. જે પુરુષ ત્રિગુણાત્મિકા મૂળ પ્રકૃતિને તથા પંચમહાભૂતોના લયોત્પત્તિને વિચારપૂર્વક જાણે છે, તેને ધીમે ધીમે વૈરાગ્ય અને આત્મવિવેકની વૃત્તિદ્વારા સર્વોત્તમસુખશાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સત્ત્વ આદિ ગુણો બુદ્ધિને અતિ વિષયસ્વરૂપ બનાવી દે છે અને તે વિષયસ્વરૂપ થયેલી બુદ્ધિજ, ઈન્દ્રિયો મન અને સ્થાવર જંગમભૂત સમુદાય ગણાય છે. માટે એવી બુદ્ધિને જો દૂર કરવામાં આવે તો પછી સત્ત્વાદિ ત્રિગુણો ક્યાંથી ટકી શકે? આ સ્થાવર જંગમ જગત કેવળ બુદ્ધિમયજ છે એમવેદમાં સ્પષ્ટ કહેલું છે, કેમકે બુદ્ધિનો જ્યારે લય થાય છે ત્યારેજ જગતનો લય થાય છે અને જ્યારે બુદ્ધિની ઉત્પત્તિ થાય છે ત્યારેજ જગતની ઉત્પત્તિ થાય છે. ન્યાયદર્શનના સિદ્ધાંત અનુસાર આ બુદ્ધિ શરીરના જે દ્વારથી પદાર્થને જુએ છે તેને ચક્ષુ કહેવામાં આવે છે, જે દ્વારથી શબ્દ શ્રવણ કરે છે તે શ્રોત્ર કહેવાય છે, જે દ્વારથી ગંધ મેળવે છે તેને ધ્રાણ કહેવાય છે,

જે દ્વારા રસ જણાય છે તેને જિહ્વા કહેવામાં આવે છે અને જે દ્વારા સ્પર્શ અને અનુભવ થાય છે તેને ત્વચા કહેવામાં આવે છે. આ રીતે એકી સાથે બુદ્ધિ તમામ પ્રકારના જુદા જુદા વિકારને પામ્યા કરે છે જ્યારે બુદ્ધિ અમૂક સ્વરૂપનો વિકાર પામીને અમુક વિષયની અપેક્ષા કરે ત્યારે તે મન કહેવાય છે. બુદ્ધિના જુદા જુદા વિષયને ગ્રહણ કરનારા પાંચ પ્રકારના અધિષ્ઠાનોને પંચેન્દ્રિયો કહેવાય છે. જેને ચિદાત્મા પોતેજ અદૃશ્ય રહીને ચૈતન્યધન બનાવે છે તે વાસના અગર અંતઃકરણ કહેવાય છે. પ્રત્યેક જીવમાં રહેલી બુદ્ધિ, સત્ત્વ, રજો એ તમોગુણથી વ્યાપ્ત હોય છે, જેને લીધે તે કોઈક સમયે પ્રસન્ન થાય છે તો કોઈક સમયે શોક કરે છે અને કોઈ સમયે સુખ કે દુઃખ કાંઈ પણ તેના જોવામાં આવતું નથી. આ રીતે ત્રણ અવસ્થાવાળી ત્રિગુણાત્મિકા બુદ્ધિ મનુષ્યના મનની સાથે લાગેલીજ રહે છે અને મનદ્વારા ઈન્દ્રિયો તથા ઈન્દ્રિયો દ્વારા વિષયો સાથે તે સંબંધ ધરાવે છે. જેમસર્વ નદીઓને પૂર્ણ કરનારો (સૂર્ય કિરણોથી આકર્ષિત થતું સમુદ્રનું વારિ વૃષ્ટિરૂપે પૃથ્વી ઉપર પડે છે તેથી સરિતાઓમાં પૂર આવે છે, માટે સમુદ્રને નદીઓને પૂર્ણ કરારો કહેવામાં આવે છે.) મહાસાગર પોતાનામાં આવેલી નદીઓની સાથે એકરૂપ થયો હોય તો પણ પોતાના પ્રચંડ તરંગોથી નદીઓના તરંગોને દબાવી દે છે તેમ ત્રિગુણાત્મિકા બુદ્ધિ પણ ત્રણે ગુણોનું ઉલ્લંઘન કરીને ગુણાતીતમાં નિમગ્ન થઈ શકે છે અર્થાત્ જે વેળા બુદ્ધિ બ્રહ્માકાર થાય છે ત્યારે ત્રિગુણાત્મક સંસ્કારોનું નામનિશાન પણ રહેતું નથી. જેમઘડાનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરતી વેળા ચક્ષુને પ્રકાશની સહાયતા લેવી પડે છે, પરંતુ જ્યારે દીવાનું જ્ઞાન કરવું હોય છે ત્યારે ચક્ષુને બીજા સહાયક પ્રકાશની જરૂર રહેતી નથી; કેમકે દીવોજ સ્વતઃ પ્રકાશ સ્વરૂપ છે તે પ્રમાણે હરકોઈ પદાર્થનું જ્ઞાન મેળવતી વેળા બુદ્ધિને ચિદાભાસના (જીવના) સાંનિધ્યરૂપ સહાયની આવશ્યકતા રહે છે અને ચિદાભાસની સહાયતાને લીધેજ તે પદાર્થ વિષયક જ્ઞાન મેળવી શકે છે.

બુદ્ધિ તત્સ્થ ચિદાભાસાવુભૌ વ્યાપ્નુવતો ઘટમ્ ।

તત્રાજ્ઞાનં ધિયા નશ્યેત્ ચ તત્ત્યેન ઘટઃ સ્ફુરેત ॥

બુદ્ધિ અને બુદ્ધિમાં રહેલો ચિદાભાસ એ બન્ને એક સાથે ઘટરૂપ પદાર્થ ઉપર વ્યાપ્ત છે, તેમાં બુદ્ધિના યોગથી ઘટ વિષયક અજ્ઞાનો નાશ થાય છે અને

ચિદાભાસના યોગથી ઘટ વિષયક જ્ઞાનનું સ્ફુરણ થાય છે.

પરંતુ આત્માનું જ્ઞાન કરવાનું હોય છે ત્યારે બુદ્ધિને કોઈપણ સહાયક પદાર્થની આવશ્યકતા રહેતી નથી, કેમકે આત્મા સ્વતઃ પ્રકાશ સ્વરૂપ છે અને જ્યારે આનંદસ્વરૂપ આત્મા આત્મજ્યોતિ વડે પ્રકાશવાન થાય છે, ત્યારે જળના મેલનો નાશ કરનારી નિર્મળાની પેઠે બુદ્ધિ પણ સ્વતઃ નષ્ટ થઈ જાય છે અને શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ ભાસિત થાય છે. આ પ્રમાણે બુદ્ધિ બન્ને રૂપાંતરમાં પલટાય છે અને ત્રિગુણાત્મક સંસ્કારોનું ઉલ્લંઘન કરી જતી હોવા છતાં પણ ત્રિગુણાત્મક મનની અંદર તે સૂક્ષ્મસ્વરૂપે રહેલી હોય છે, જેથી પુનઃ અભ્યુત્થાનના સમયે (સમાધિમાંથી વ્યુત્થાન પામ્યા પછી) દૈહિક ભાન પ્રવર્તતા રજોગુણની પ્રવૃત્તિ જોવામાં આવે છે અને તે રજોગુણવાન પાછો બુદ્ધિભાવને અનુસરે છે, જેથી ફરી પાછી બુદ્ધિ સર્વે ઈન્દ્રિયોને પ્રવર્તવે છે અને તે સમયે સત્ત્વ અને તામસ ગુણ પણ રાગદ્વેષાદિ ગુણોનો આશ્રય કરીને પોતાની પ્રવૃત્તિ ચાલુ કરે છે. પ્રસન્નતા એ સત્ત્વગુણનું, શોક એ રજોગુણનું અને મોહ એ તમોગુણનું સ્વરૂપ છે. આ જગતમાં જે જે સમદમાદિક ભાવો જોવામાં આવે છે તે સર્વનો આ ત્રણ ગુણમાં સમાવેશ થાય છે.

૦૦૦૦૦

૫૭

શિષ્ય :- યોગમાર્ગમાં ચિત્ત કેવો ભાગ ભજવે છે, તે જણાવો.

ગુરુદેવ :- આ વિષય જાણ્યા અગાઉ બીજી રૂપરેખા જાણવાની ખાસ જરૂર છે. આપણા જીવની પરિસ્થિતિ એટલી કક્ષાએ પલટાઈ ગઈ છે કે :- આપણને પોતાના ચાલુ જીવનના કાર્યની સ્મૃતિ રહેતી નથી, તો પૂર્વજન્મની સ્મૃતિ તો ક્યાંથી જ હોઈ શકે ? પ્રત્યેક આત્મામાં આત્મજ્યોતિ અતિ પવિત્ર વસ્તુ છે અને તેના સંગથી તથા તેના જ્ઞાનથી સર્વ અજ્ઞાન દશા અને પાપ બળી જાય છે.

આત્માનમરણિં કૃત્વા પ્રણવં ચોત્તરારણિમ્ ।

જ્ઞાનનિમર્થનાભ્યાસાત્પાશં દહતિ પણ્ડિતઃ ॥

(કૈવલ્યોપનિષત્)

આત્માને એક અરણી અને પ્રણવરૂપ ઝૂંકારને બીજી અરણી કરીને તે

બન્નેના જ્ઞાનરૂપ નિર્મથના અભ્યાસ વડે અર્થાત્ બન્નેના ઘર્ષણ વડે જ્ઞાનરૂપી અગ્નિ પ્રગટ થાય છે, અને તે માયાનાં સર્વ પ્રકારનાં બંધનોને બાળી મૂકે છે. માટે જ્ઞાનયોગ એ અપૂર્વ યોગ છે. તેને સમજ્યા વિના આત્મા ઊંચ કક્ષાએ જઈ શકતોજ નથી.

“યુજ” ધાતુ પરથી યોગ શબ્દ થયેલો છે કે જેનો અર્થ હળવું, મળવું અને એકત્ર થવું વિગેરે છે. “યુજતેડસો યોગઃ” જે યુક્ત કરે, અર્થાત્ બીજી વસ્તુની સાથે મેળવે અને તેને પોતાની સાથે ભેળવે તેનેજ યોગ કહે છે, યોગ દર્શનના ભાષ્યકાર મહર્ષિ વ્યાસ નારાયણે “યોગસ્સમાધિ” કહીને યોગને સમાધિ બતાવી છે. જેનો ભાવ એ છે કે :- આત્મા ઉપલબ્ધ સમાધિ દ્વારા જ્યોતિને આધીન થાય અને તે જ્યોતિસહિત આત્મા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરંબ્રહ્મનો આત્મા વડે સાક્ષાત્કાર કરે તે સમાધિ છે. જેને યોગ માર્ગ કહી શકાય છે, જે લખી શકાય છે, જે સમજાવી શકાય છે, તે કરતાં જુદી રીતે આત્માના અનુભવ વડે જે સમજાય છે તે યોગ દુર્લભ અને અતિ શ્રેષ્ઠ છે. બ્રહ્મયોગ સાધવો એ “સાકાષ્ટા સા પરા ગતિઃ” છે (શ્રુતિઃ) અર્થાત્ આત્માનુભવની એ છેલ્લી દશા છે અને તે સાધનામાં જેટલું દૈહિક, વાચિક, માનસિક અને દષ્ટિદ્વારનું અખંડ બ્રહ્મચર્ય હશે, માયિક વિચારો પર કાબૂ હશે, અને એકાંત ભક્તિ હશે તેટલીજ તે શ્રેષ્ઠ બનશે. જેઓ છેલ્લી કક્ષાએ પહોંચેલા છે, જેમણે જ્ઞાનયોગ અને ધ્યાનયોગ સાધી લીધેલા છે, તેવા પુરુષો ચ્હાય તો તીર્થસ્થાન યા નર્કકુંડ ઉપર બેસીને ગમે તે કર્મ કરે તે છતાં તેમના મનોનિગ્રહ અને આત્મનિગ્રહથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થઈ શકે છે. પરંતુ તેનો દાખલો લઈ આપણે અધુરા આત્માઓ તે દ્રષ્ટિ રાખીએ તે ભૂલ છે. જ્યાં સુધી નાક શ્વાસ લેવાનું બંધ કરતું નથી, કાન સાંભળવાનું બંધ કરતા નથી, મન વિચાર કરવાનું બંધ કરતું નથી, બુદ્ધિ મનની કલ્પનાઓ છોડતી નથી, ત્યાં સુધી દષ્ટિગોચર થતી દરેક વસ્તુની ઓછીવત્તી વિઘ્નરૂપ અસર થાય છે. માટે બ્રહ્મસાધના એકાંતમાંજ જોઈએ, એમશાસ્ત્રકારોએ વર્ણવેલું છે. કેમ કે આપણે આપણા આત્માને દેહમાં કોઈ એવી ગુફામાં નથી બેસાડી શકતા કે જે દશામાં તે કાંઈપણ સાંભળે નહિ, વિચારે નહિ, જુએ નહિ, એટલાજ માટે સાધન વિનાની સાધના નિરર્થક નીવડે છે. સ્વાર્થ અને સાધના એ બન્નેનો મેળ થતો નથી અને તેનો મેળ થવા જેવી શક્તિ મેળવ્યા પહેલાં આપણે આત્માની કસોટી કરવા જઈએ છીએ તેમાં માયાના સંસર્ગથી આત્મશક્તિને

અસ્તવ્યસ્ત કરી નાંખીએ છીએ. જેમ અરણીનાં લાકડાંને એક સામટાં ઘસીને અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી શકાય છે, પણ થોડીવાર ઘસીએ અને થોડીવાર રહેવા દઈએ, એમ વર્ષો સુધી ઘસીએ તોપણ અગ્નિ ઉત્પન્ન થતો નથી, તેજ પ્રકારે આત્માને જ્ઞાન, ધ્યાનના સતત પ્રવાહમાં સ્નાન કરાવીએ તોજ તે ક્રમેક્રમે ગતિ વધારી અપૂર્વ આત્મપ્રાબલ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેથીજ શ્રીકૃષ્ણપ્રભુએ ગીતાજીમાં કહ્યું છે કે “યોગી કર્મસુ કૌશલમ્” (ભગવદ્ ગીતા) એટલે યોગીઓએ કર્મ કરવામાં કુશળતાપૂર્વક તત્પર રહેવું. કેટલાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ યોગનો એવો અર્થ કર્યો છે કે :- ચિત્તની એકાગ્રતાદ્વારા અંતઃકરણ અને શરીરથી પૃથક્ થયેલા આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવો તે યોગ છે. પરંતુ ડૉક્ટર રેલેએ યોગનાં એ લક્ષણ બતાવ્યાં છે કે :- યોગ તે બ્રહ્મવિદ્યાને કહેવાય છે કે જે આત્માને પરમતત્ત્વ સાથે જોડાઈ જવા યોગ્ય બનાવે છે. અંતઃકરણને શુદ્ધ બનાવે છે, જે જ્ઞાન, ધ્યાનનો પ્રવાહ છોડી મૂકે છે છતાં અખૂટ રહે છે; અને જે કોઈની મદદ વિના પોતે પોતાનો બચાવ પ્રભુના વિશ્વાસથી કરે છે. આ ઉપરાંત યોગ શિરોમણિ પતંજલિએ યોગની એવી વ્યાખ્યા કરી છે કે :-

“યોગશ્ચિત્તવૃત્તિ નિરોધઃ” (યોગદર્શન)

ચિત્તવૃત્તિઓને રોકી નાંખવી તેનું જ નામયોગ છે.

આમાં ચિત્તવૃત્તિ એ શું છે, અને તેને રોકવાનો ઉપાય શું છે, એ સાંકેતિક ભાવ સમજ્યા વિના આત્માની સત્ય ભાવના સમજી શકાતી નથી. યોગદર્શન જીવ, ઈશ્વર અને માયા એ ત્રણેને સ્વતંત્ર સત્તા તરીકે સ્વીકારે છે. તેમાંના જીવ યાને કર્તાની સહાયતા અને કલ્યાણ માટેજ યોગદર્શન બનાવવામાં આવેલું છે. કેમ કે જે અંધારાને અજવાળાની અને અજવાળાને અંધારાની જરૂર નથી, તેમ માયાને ઈશ્વરની જરૂર નથી અને ઈશ્વરને માયાની જરૂર નથી. પરંતુ જેને જીવ કહેવામાં આવે છે તેને તે ઈશ્વરની જરૂર છે. વેદમાં ઈશ્વરને “વાચિવ્યાહ્યાતામ્” કહ્યા છે (યજુર્વેદ). અર્થાત્ ઈશ્વર વાચ્યનો વાચક વ્યાહૃતિ છે અને આત્મા વડે જે વાચ્ય છે તે પરમાનંદને મેળવવો અને અપ્રાપ્ત આનંદ પ્રાપ્ત કરવો તેજ પ્રત્યેક જીવ માટે કર્તૃત્વનો અંતિમઉદ્દેશ છે. ત્યારે સંસારના સર્વ કાર્યો એવો પ્રકારે કરવાં જોઈએ કે :- જે અમુક સમય સુધી માયાવી રહે અને તે પછી તેજ પરમબ્રહ્માનંદને પ્રાપ્ત કરનારા બની જાય.

(વધુ આવતાં અંકે)

અધિક જેઠ માસ જોગ (પુરુષોત્તમ માસ)

અધિક માસ યાને પુરુષોત્તમ માસ દર ત્રિજે વર્ષ આવે છે. જેને હિન્દુ શાસ્ત્રોમાં પવિત્ર માસ ગણવામાં આવે છે. આ માસ સર્વ સાધનોથી શ્રેષ્ઠ, સર્વ કામનાઓને અર્થની સિદ્ધિ આપનાર છે. તેમજ સર્વ માસોમાં અધિક માસ કાર્ય સિદ્ધિમાં અધિકગણુ શુભફળ મળે છે. આ માસને જપ, તપ, દાન અને ધર્મસ્નાનો પવિત્ર માસ ગણવામાં આવે છે. તેથીજ અધિક માસનું શુભ કાર્ય માટે અધિક મહાત્મય છે. જેથી દરેક ધર્મબંધુ ભાઈ-બહેનોને જણાવવામાં આવે છે. ચાલુ સાલે તા. ૧૬-૫-૨૦૧૮ ના રોજથી અધિક જેઠ માસ શરૂ થઈ તા. ૧૩-૬-૨૦૧૮ ના રોજ પૂરો થતો હોવાથી આ માસ દરમિયાનમાં જે ધર્મબંધુ ભાઈ-બહેનોને આપણા રોગચુલર પ્રયોગોમાં (લક્ષ્યોર્ચાસી, આત્મકલ્યાણ, પાપનિવારણ, દેહરક્ષણ, ગુરુમંત્ર ધ્યાન સપ્તાહ અને માસિકધ્યાન) બેસવાની ઈચ્છા હોય તેમણે આ સમય દરમિયાનમાં પ્રયોગનો આરંભ કરી પ્રયોગ કરવા ખાસ નોંધ લેવી. (ચૌદશ, અમાસ અને શુક્રવાર સિવાય)

લિ.

જયવર્ધન વ્યાસના

જયપરમાત્મા.

છુટક નકલ રૂા. ૬-૦૦
વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૭૦-૦૦

Chetavni (GUJ) RNI No. GUJ GUJ / 2005 / 16095
Postal Regd. No. GAMC-1507/2018-2020 Valid up 31-Dec-2020
Posted at Ah'd PSO On 27th of Every Month
Licence to post without Prepayment No.
PMG/HQ/012/2018-20 Valid upto 31-12-2020

“જેમ પરમાત્મા અપિનાથી છે, તેમ આત્મા અપિનાથી છે. જેમ પરમેશ્વર પરમચેતનાનું જ્ઞાન ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. તેમ આત્મા પરમચેતનાથી વ્યાપક અને તરબોળ બની ગયેલ જ્ઞાનચૈતન્યનું આત્મચેતન સ્વરૂપ છે. જેમ પરમાત્મા પોતાની પરમગતિના શ્વાસોશ્વાસ લે છે, તેમ આત્મ ચેતના પણ પરમગતિના શ્વાસોશ્વાસ લે છે. આ રીતે બન્નેનું આત્મ-પરમાત્મમિલન થાય છે, ત્યાં એક બાજુ આત્મા તો બીજી બાજુ પરમાત્મા વચ્ચે એકાગ્ર, ઐક્યતા કરનાર આત્મામાંથી બહાર નીકળતી આત્મચેતના કૂટ્સ્થ ચેતના બની હોય છે. આવા બે સ્વરૂપોને જે સરખાં (સમ) બનાવે છે અને આત્માને આત્મચેતનાને આધીન અને આત્મચેતનાને પરમાત્માને આધીન બનાવે છે. તે સમ + આધીન = સમાધિન ઉપરથી સાચો તત્વાર્થ “સમાધિ” થયેલો છે. ”

વર્ષ-૧૪, અંક-૦૪, સંવત ૨૦૧૪ વૈશાખ સુદ-૧૨, શુક્રવાર ૨૭-૦૪-૨૦૧૮

માલિક, મુદ્રક/પ્રકાશક અને તંત્રી : જયવર્ધન રમુજલાલ વ્યાસ
વલ્લભવાડી રામબાગ, મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.
દ્વારા તા. ૨૭-૦૪-૨૦૧૮ના રોજ પ્રસિધ્ધ કર્યું.
ચેતવણી કાર્યાલય : વલ્લભવાડી, રામબાગ, મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.
મુદ્રણ સ્થળ : ભવાની ઓફસેટ, ૩/૨૦, કેલાસ એસ્ટેટ, ઓઢવ, અમદાવાદ-૩૮૨૪૧૫.